

رهبری خدمتگزار

پارادایم نوین رهبری از دیدگاه امام خمینی (ره)
(جلد دوم)

دکتر محمد شیخزاده

زیر نظر:

دکتر حسن عابدی جعفری

دکتر محمدسعید تسلیمی

دکتر ابوالحسن فقیهی

پژوهشگاه حوزه و دانشگاه
زمستان ۱۳۹۲

خمینی، روح‌الله، رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۶۸-۱۲۹۷.
رهبری خدمتگزار: پارادایم نوین رهبری از دیدگاه امام خمینی(ره) / محمد شیخ‌زاده؛ زیر نظر حسن عابدی
جعفری، محمدسعید تسلیمی، ابوالحسن فقیهی. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۹۲.
ج۲ — نمودار — (پژوهشگاه حوزه و دانشگاه؛ ۲۴۷، ۲۴۸: مدیریت؛ ۱۶، ۱۷)
بها: ۱۰۷۰۰۰ ریال
ISBN: 978-600-298-009-0 (ج۲)
ISBN: 978-600-298-016-8 (دوره)

فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیفا.
کتابنامه: ج۲: ص. [۳۸۹]-۴۰۸؛ همچنین به صورت زیرنویس.
نمایه.

عنوان دیگر: پارادایم نوین رهبری از دیدگاه امام خمینی(ره).
۱. خمینی، روح‌الله، رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۶۸-۱۲۷۹. — نظریه درباره رهبری
(اسلام). ۲. رهبری (اسلام). الف. شیخ‌زاده، محمد، ۱۳۵۹- ، گردآورنده. ب. عابدی جعفری، حسن، ۱۳۳۰- ،
ناظر. ج. تسلیمی، محمدسعید، ۱۳۳۳- ، ناظر. د. فقیهی، ابوالحسن، ۱۳۱۹- ، ناظر. ه. عنوان. و. عنوان:
پارادایم نوین رهبری از دیدگاه امام خمینی(ره).
۹۵۵/۰۸۴۲ DSR ۱۵۷۴/۵ / ۹۵۹۳ ۱۳۹۲
شماره کتابشناسی ملی
۲۰۹۸۰۳۰

رهبری خدمتگزار (پارادایم نوین رهبری از دیدگاه امام خمینی(ره)) (جلد دوم)

مؤلف: دکتر محمد شیخ‌زاده (عضو هیئت علمی دانشگاه بجنورد)

زیر نظر: دکتر حسن عابدی جعفری - دکتر محمدسعید تسلیمی - دکتر ابوالحسن فقیهی

ویراستار: سعیدرضا علی‌عسکری

صفحه‌آرایی: کاما

چاپ اول: زمستان ۱۳۹۲

تعداد: ۱۰۰۰ نسخه

لیتوگرافی: سعیدی

چاپ: قم - جعفری

قیمت: ۱۰۷۰۰ تومان

کلیه حقوق برای پژوهشگاه حوزه و دانشگاه محفوظ و نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است.

قم: ابتدای شهرک پردیسان، بلوار دانشگاه، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، تلفن: ۳۲۱۱۱۱ - ۰۲۵ (انتشارات: ۳۲۱۱۱۳۰۰) نمابر: ۳۲۸۰۳۰۹۰
ص.پ. ۳۱۵۱ - ۳۷۱۸۵ ● تهران: خ انقلاب، بین وصال و قدس، نبش کوی اُسکو، تلفن: ۶۶۴۰۲۶۰۰ و ۶۶۹۷۸۹۲۰ - ۰۲۱

Website: www.rihu.ac.ir

Email: info@rihu.ac.ir

سخن پژوهشگاه

پژوهش در علوم انسانی [به منظور شناخت، برنامه‌ریزی و ضبط و مهار پدیده‌های انسانی] در راستای سعادت واقعی بشر ضرورتی انکارناپذیر و استفاده از عقل و آموزه‌های وحیانی در کنار داده‌های تجربی و در نظر گرفتن واقعیت‌های عینی و فرهنگ و ارزش‌های اصیل جوامع، شرط اساسی پویایی، واقع‌نمایی و کارایی این‌گونه پژوهش‌ها در هر جامعه است.

پژوهش کارآمد در جامعه ایران اسلامی در گرو شناخت واقعیت‌های جامعه از یک‌سو و اسلام به عنوان متقن‌ترین آموزه‌های وحیانی و اساسی‌ترین مؤلفه فرهنگ ایرانی از سوی دیگر است؛ از این‌رو، آگاهی دقیق و عمیق از معارف اسلامی و بهره‌گیری از آن در پژوهش، بازنگری و بومی‌سازی مبانی و مسائل علوم انسانی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است.

توجه به این حقیقت راهبردی از سوی امام خمینی (ره) بنیانگذار جمهوری اسلامی، زمینه شکل‌گیری دفتر همکاری حوزه و دانشگاه را در سال ۱۳۶۱ فراهم ساخت و با راهنمایی و عنایت ایشان و همت اساتید حوزه و دانشگاه، این نهاد علمی شکل گرفت. تجربه موفق این نهاد، زمینه را برای گسترش فعالیت‌های آن فراهم آورد و با تصویب شورای گسترش آموزش عالی در سال ۱۳۷۷ «پژوهشکده حوزه و دانشگاه» تأسیس شد و در سال ۱۳۸۲ به «مؤسسه پژوهشی حوزه و دانشگاه» و در سال ۱۳۸۳ به «پژوهشگاه حوزه و دانشگاه» ارتقا یافت.

پژوهشگاه تاکنون در ایفای رسالت سنگین خود خدمات فراوانی به جوامع علمی ارائه نموده است که از آن جمله می‌توان به تهیه، تألیف، ترجمه و انتشار ده‌ها کتاب و نشریه علمی اشاره کرد.

کتاب حاضر به عنوان منبع کمک‌درسی برای دانشجویان رشته «مدیریت دولتی و علوم سیاسی» در مقطع دکتری و نیز دیگر علاقمندان به مطالعات مدیریت اسلامی تهیه شده است. از استادان و صاحب‌نظران ارجمند تقاضا می‌شود با همکاری، راهنمایی و پیشنهادهای اصلاحی خود، این پژوهشگاه را در جهت اصلاح کتاب حاضر و تدوین دیگر آثار مورد نیاز جامعه دانشگاهی یاری دهند.

در پایان پژوهشگاه لازم می‌داند از مؤلف محترم جناب آقای دکتر محمد شیخ‌زاده و نیز ناظر محترم طرح جناب آقای دکتر محمدتقی نوروزی سپاسگزاری نماید.

فهرست مطالب

بخش دوم: رهبری خدمتگزار در صحیفه امام(ره) / ۱

فصل ششم: مروری بر مطالعات رهبری امام(ره).....	۳
مرور مطالعات رهبری از دیدگاه امام خمینی(ره).....	۳
تحلیل یافته‌های تحقیق.....	۹
فصل هفتم: چرایی رهبری خدمتگزار.....	۱۳
مقدمه.....	۱۳
پارادایم فکری رهبر خدمتگزار.....	۱۳
معنویت‌گرایی.....	۱۶
اسلام‌گرایی.....	۱۸
جامعه توحیدی.....	۲۴
محتوای اسلامی.....	۲۴
تربیت اسلامی.....	۲۵
عدم غربزدگی.....	۲۶
مکتبی بودن.....	۲۷
انقلابی بودن.....	۲۸
انتظار فرج.....	۲۸
مبانی فلسفی رهبری خدمتگزار.....	۲۹
بررسی مبانی هستی‌شناسی رهبری خدمتگزار.....	۳۰
خدامحوری.....	۳۱
آخرت‌گرایی.....	۳۶
ایمان به غیب.....	۳۹
جهان‌بینی.....	۴۰
مقایسه جهان‌بینی مکاتب غرب با مکتب اسلام.....	۴۱

۴۲	 مبانی معرفت‌شناسی رهبری خدمتگزار
۴۳	 قرآن
۴۵	 سنّت انبیا و ائمه(ع)
۴۷	 سنّت پیامبر اکرم(ص)
۵۰	 سنّت امیرالمؤمنین(ع)
۵۵	 حکومت صدر اسلام
۵۶	 عقل
۵۸	 مبانی انسان‌شناسی رهبری خدمتگزار
۶۲	 مبانی ارزش‌شناسی رهبری خدمتگزار
۶۲	 حق‌مداری
۶۴	 هدف‌مداری
۶۶	 عدالت‌مداری
۷۰	 قانون‌مداری
۷۲	 رعایت نظم
۷۳	 صداقت
۷۴	 نوع‌دوستی
۷۶	 امانت‌داری
۷۸	 عمل صالح
۷۹	 نگرش‌های رهبر خدمتگزار
۸۰	 نگرش به خدا و دنیا
۸۱	 خدا را ناظر اعمال خود دیدن و ترس از خدا
۸۵	 نداشتن حبّ دنیا
۸۹	 نگرش به پُست و مقام
۹۰	 نگرش کلی به پُست و مقام
۹۰	 خدمتگزاری به جای فرمانفرمایی
۹۲	 موقتی و اعتباری بودن مقام
۹۳	 نداشتن حبّ شهرت
۹۴	 نداشتن حبّ ریاست و مقام
۹۶	 نداشتن غرور و قدرت‌طلبی و تغییر حالت
۹۹	 امانتِ الهی
۱۰۰	 محل عبادت
۱۰۱	 محل آزمایش
۱۰۲	 ابزار خدمت
۱۰۲	 نگرش به خود

۱۰۳	نگرش کلی به خود
۱۰۴	خود را خدمتگزار دانستن
۱۰۷	خودباوری و اعتماد به نفس
۱۰۸	نداشتن حبّ نفس و خودخواهی
۱۱۰	خود را مدیون پیروان دانستن
۱۱۱	نگرش نسبت به پیروان و زیردستان
۱۱۲	نگرش کلی نسبت به پیروان
۱۱۳	بندگان خدا
۱۱۵	ولّی نعمت
۱۱۶	عیال الله
۱۱۷	برخورد همانند عائله خود
۱۱۷	برادری و برابری
۱۲۰	شریک
۱۲۰	حُسن ظن نسبت به دیگران
۱۲۰	انگیزه و نیت رهبر خدمتگزار
۱۲۲	انگیزه الهی برای خدمت
۱۲۲	کار برای رضای خدا
۱۲۶	نیت خدمت
۱۲۸	توفیق خدمت به ذی نفعان
۱۲۹	توفیق خدمت به خدا
۱۳۰	توفیق خدمت به امام عصر(عج)
۱۳۰	توفیق خدمت به اسلام و مسلمانان
۱۳۲	توفیق خدمت به کشور
۱۳۳	توفیق خدمت به مستضعفان
۱۳۴	لازمه انگیزه الهی
۱۳۴	تدین و ایمان
۱۳۶	تقوا
۱۳۸	تزکیه و تهذیب نفس
۱۴۱	نشانه‌های انگیزه الهی
۱۴۱	اخلاص
۱۴۳	توکل و اعتماد به خدا
۱۴۵	خود را هیچ دانستن
۱۴۷	نداشتن توقع
۱۴۹	اجر و مزد الهی

عمل داوطلبانه	۱۴۹
پیامدهای انگیزه الهی	۱۵۰
صبر و تحمل سختی‌ها	۱۵۰
فداکاری در راه خدا و مکتب	۱۵۲
امیدواری و احساس شکست نکردن	۱۵۴
نداشتن ترس و نگرانی	۱۵۶
خودنمایی نکردن و نپذیرفتن مبالغه	۱۵۸
تضعیف نکردن یکدیگر و نداشتن اختلاف	۱۶۱
منت نگذاشتن و گله نکردن از پیروان	۱۶۱
انجام عمل صالح	۱۶۲
فصل هشتم: چیستی رهبری خدمتگزار	۱۶۳
مقدمه	۱۶۳
اصول حکیمانه رهبر	۱۶۴
تکلیف‌گرایی	۱۶۶
وظیفه‌شناسی	۱۷۱
انجام وظیفه الهی	۱۷۲
حفظ وحدت	۱۷۴
حفظ نظام اسلامی	۱۷۸
ظلم‌ستیزی	۱۷۹
امر به معروف و نهی از منکر	۱۷۹
حفظ آبروی مسلمان	۱۸۰
جهاد با نفس	۱۸۰
مصلحت‌گرایی	۱۸۲
مصلحت اسلام و نظام اسلامی	۱۸۶
مصلحت مسلمانان	۱۸۷
مصلحت کشور	۱۸۹
ترجیح مصالح جمع بر منافع خود	۱۹۱
مفید بودن در محل خدمت	۱۹۲
عقلانیت‌گرایی	۱۹۳
تخصص و دانش	۱۹۵
بصیرت و آگاهی	۱۹۷
زمان‌شناسی	۲۰۰
شایستگی و لیاقت	۲۰۰

۲۰۱	رفتار خادمانه رهبر
۲۰۲	مسئولیت‌پذیری
۲۰۶	تعهد
۲۰۹	کم‌کاری نکردن
۲۰۹	حفظ کردن بیت‌المال
۲۱۰	مسئولیت داشتن در قبال خدا
۲۱۱	مسئولیت داشتن در قبال اسلام
۲۱۲	مسئولیت داشتن در قبال کشور
۲۱۲	مسئولیت داشتن در قبال ریاست
۲۱۳	مسئولیت داشتن در قبال مردم
۲۱۳	مسئولیت داشتن در قبال خود
۲۱۴	پاسخگویی
۲۱۵	محاسبه و مراقبه و کنترل خود
۲۱۷	عمل‌گرایی
۲۱۸	انتقادپذیری
۲۱۹	مقاعده‌سازی
۲۲۱	اعتراف و پذیرش اشتباه
۲۲۳	استيضاح و محاکمه
۲۲۴	مردم‌داری
۲۲۷	عشق و علاقه
۲۲۹	دلسوزی و همدردی
۲۳۱	ادب و احترام
۲۳۴	گفتگو و گوش دادن
۲۳۷	هم‌راستا کردن منافع
۲۳۷	ظلم نکردن و پارتی‌بازی نکردن
۲۴۰	رشد و توانمندسازی
۲۴۲	اعتماد کردن به پیروان
۲۴۵	بها دادن به پیروان
۲۴۶	مشورت و همفکری کردن
۲۴۷	مشارکت و همکاری
۲۴۹	خدمتگزاری
۲۵۳	اهتمام داشتن به امور مسلمانان و تأمین کردن خواسته‌ها و نیازهای پیروان
۲۵۶	خیرخواهی و نصیحت
۲۵۹	فداکاری و گذشت

۲۶۲	تواضع و فروتنی
۲۶۴	ساده‌زیستی
۲۶۷	قدردانی و تشکر
۲۶۸	خدمت به خدا
۲۶۹	خدمت به اسلام
۲۷۱	خدمت به وطن
۲۷۲	خدمت به مسلمانان و پیروان
۲۷۴	خدمت به فقرا
۲۷۶	نتایج رفتار خادمانه رهبر
۲۷۶	کسب رضایت و یاری خدا
۲۷۹	کسب رضایت و آرامش درونی
۲۸۱	کسب رضایت و خشنودی پیروان
۲۸۳	حکومت بر قلوب پیروان
۲۸۴	باز خورد خدمتگزاری رهبر
۲۸۵	عشق و محبت پیروان به رهبر
۲۸۷	حمایت پیروان از رهبر
۲۸۸	تبعیت پیروان از رهبر
۲۹۰	اعتماد پیروان به رهبر
۲۹۰	قدرشناسی پیروان از رهبر
۲۹۱	فداکاری پیروان برای رهبر
۲۹۱	تذکر و انتقاد بدون تضعیف رهبر
۲۹۳	خدمت پیروان به رهبر

فصل نهم: چگونگی رهبری خدمتگزار ۲۹۵

۲۹۵	مقدمه
۳۰۲	رابطه پارادایم فکری رهبری خدمتگزار با سایر مضامین
۳۰۸	رابطه مضامین مبانی فلسفی رهبری خدمتگزار با سایر مضامین
۳۱۶	رابطه مضامین نگرش‌های رهبری خدمتگزار با سایر مضامین
۳۲۱	رابطه انگیزه و نیت رهبری خدمتگزار با سایر مضامین
۳۲۹	رابطه اصول حکیمانه رهبری خدمتگزار با سایر مضامین
۳۳۴	رابطه رفتار خادمانه رهبر با سایر مضامین
۳۴۵	رابطه نتایج رفتار رهبر با سایر مضامین
۳۵۴	رابطه باز خورد رفتار خادمانه رهبر با سایر مضامین
۳۵۷	الگوی رهبری خدمتگزار از دیدگاه امام خمینی(ره)

۳۶۲	فصل دهم: الگوی رهبری خدمتگزار امام(ره).....
۳۶۲	مقدمه
۳۶۳	تبیین الگوی رهبری خدمتگزار از دیدگاه امام خمینی(ره).....
۳۶۴	چرایی رهبری خدمتگزار از دیدگاه امام خمینی(ره).....
۳۶۹	چیستی رهبری خدمتگزار از دیدگاه امام خمینی(ره).....
۳۷۴	چگونگی رهبری خدمتگزار از دیدگاه امام خمینی(ره).....
۳۷۷	مقایسه الگوی رهبری خدمتگزار از دیدگاه امام خمینی(ره) با برخی دیدگاه‌های مطرح در مدیریت
۳۷۷	مقایسه چرایی رهبری خدمتگزار از دیدگاه امام خمینی(ره) با دیگر دیدگاه‌ها
۳۸۰	مقایسه چیستی رهبری خدمتگزار از دیدگاه امام خمینی(ره) با دیگر دیدگاه‌ها
۳۸۱	مقایسه چگونگی رهبری خدمتگزار از دیدگاه امام خمینی(ره) با دیگر دیدگاه‌ها
۳۸۵	پیشنهادهایی برای تحقیقات آینده
۳۸۵	پیشنهادهای موضوعی و محتوایی
۳۸۷	پیشنهادهای روشی
۳۸۷	پیشنهادهای اجرایی و عملیاتی
۳۸۹	منابع و مأخذ
۳۸۹	منابع فارسی
۳۹۱	منابع لاتین
۴۰۹	نمایه‌ها
۴۰۹	آیات و روایات
۴۱۱	موضوعات

بخش دوم

رهبری خدمتگزار در صحیفه امام (ره)

فصل ششم

مروری بر مطالعات رهبری امام(ره)

در این فصل برخی تحقیقات انجام یافته در حوزه رهبری خدمتگزار به طور عام و رهبری حضرت امام خمینی(ره) به طور خاص، بررسی می شود و در ادامه نیز الگوی نظری تحقیق ارائه خواهد شد. در کشور ایران، با وجود عجین بودن فرهنگ ارزشی اسلامی آن با آرمان های خدمتگزاری، تاکنون مطالعات چندانی در زمینه رهبری خدمتگزار و تأثیر احتمالی آن بر متغیرهای دیگر سازمانی در هیچ یک از عرصه های دولتی و خصوصی انجام نشده است.

مرور مطالعات رهبری از دیدگاه امام خمینی(ره)

یک رساله دکترا با نام تبیین الگوی اثربخشی سازمان های دولتی ایران براساس نقش رهبری خدمتگزار از سوی نوروزی فرانی در سال ۱۳۸۶ در دانشگاه تربیت مدرس نگاشته شده است. رساله دکترا دیگری نیز از سوی دامغانیان در سال ۱۳۹۰ در دانشگاه تهران انجام یافته که در آن به بررسی موانع داخلی احتمالی موجود در به کارگیری رهبری خدمتگزار در سیستم بانکی کشور پرداخته شده است. یک پایان نامه کارشناسی ارشد نیز با نام بررسی تأثیر رهبری خدمتگزار بر اعتماد سازمانی و توانمندسازی در سازمان های دولتی، از سوی حضرتی در سال ۱۳۸۸ در دانشگاه تهران نوشته شده است.

همچنین کتاب ها و مقالات پراکنده ای پیرامون موضوع رهبری در اسلام و سبک رهبری امام خمینی(ره) به نگارش درآمده است که هیچ کدام به بررسی ابعاد و مؤلفه های رهبری خدمتگزار از دیدگاه امام خمینی(ره) نپرداخته اند. به طور کلی، جستجو در سوابق و پیشینه تحقیقات در زمینه رهبری حضرت امام(ره) نشانگر کارهای پژوهشی و تحقیقاتی چندی است که اجمالاً به

برخی از آنها در جدول (۱-۶) اشاره می‌شود. در ادامه این گفتار، نتیجه برخی از تحقیقات یادشده که در استخراج مفاهیم و مقولات به این تحقیق کمک می‌کنند ارائه می‌شود. فروتنی (۱۳۸۵) در رساله دکترا خود به بررسی الگوی تصمیم‌گیری امام خمینی (ره) پرداخته است. این الگو دارای چهار نوع تصمیم‌گیری است که عبارت‌اند از: تکلیف‌گرایانه، مصلحت‌گرایانه، خردگرایانه و حکیمانه (ص ۵۰۷).

اسدی فرد، در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود موارد مطرح‌شده در جدول (۲-۶) را به عنوان شایستگی‌های مدیران دولتی از دیدگاه امام خمینی (ره) بیان نموده است. در این تحقیق، پس از انتخاب کدهای اولیه از متن سخنان و بیانات امام خمینی (ره) در کتاب صحیفه امام (ره) و مفهوم‌سازی آنها، مجموعه‌ای از طبقات فرعی به دست آمده که محقق پس از مفهوم‌سازی آنها در قالب طبقات اصلی شایستگی مدیران دولتی، مجموعه‌ای از شایستگی‌ها را گرد آورده است.

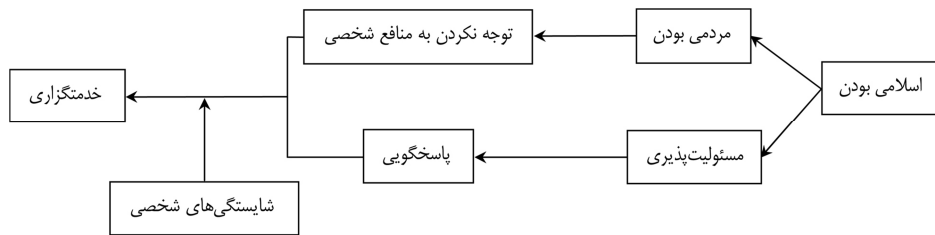
جدول ۱-۶: برخی تحقیقات انجام‌یافته در رابطه با جنبه‌های مختلف رهبری امام خمینی (ره)

ردیف	عنوان تحقیق	پژوهشگر	سال نشر	روش تحقیق
۱	بررسی برخی از عوامل الهام‌بخش در بیانات امام خمینی (ره) در جریان هدایت قشر دانشجو	باقری	۱۳۷۳	تحلیل محتوا
۲	بررسی برخی از عوامل افزایش‌دهنده قدرت صلاحیت رهبر در بیانات امام خمینی (ره)	اسکندری	۱۳۷۴	تحلیل محتوا
۳	بررسی برخی از عوامل انگیزشی در سیره امام خمینی (ره) در ارتباط با بسیج	قربانی‌زاده	۱۳۷۶	تحلیل محتوا
۴	امام خمینی (ره) و قدرت و سبک‌های رهبری	مبارکی	۱۳۷۹	تحلیل محتوا
۵	امام خمینی (ره) و انگیزش و ارتباطات	خنفر	۱۳۸۰	تحلیل محتوا
۶	امام خمینی (ره) و سیاستگذاری	کاویانی	۱۳۸۰	تحلیل محتوا
۷	امام خمینی (ره) و ویژگی‌های مدیر	درودی	۱۳۸۰	تحلیل محتوا
۸	امام خمینی (ره) و مدیریت استراتژیک	فیض	۱۳۸۰	تحلیل محتوا
۹	استراتژی رهبری امام خمینی (ره)	شفیعی	۱۳۸۴	تحلیل محتوا
۱۰	برداشت‌هایی از سیره امام خمینی (ره)، جلد چهارم، رهبری	رجایی	۱۳۸۴	تحلیل محتوا
۱۱	بررسی و مقایسه الگوی تصمیم‌گیری امام خمینی (ره) با برخی از مدل‌های تصمیم‌گیری استراتژیک در مدیریت نوین	فروتنی	۱۳۸۵	تحلیل محتوا
۱۲	تبیین الگوی تصمیم‌گیری و سیاستگذاری امام خمینی (ره)	اسکندری	۱۳۸۶	روش کتابخانه‌ای
۱۳	بررسی خودمدیریتی امام خمینی (ره) و مدیران نظام اداری جمهوری اسلامی ایران	رضایی‌زاده	۱۳۸۶	مورد کاوی و تحلیل محتوا
۱۴	بررسی شایستگی‌های مدیران دولتی از دیدگاه امام خمینی (ره)	اسدی فرد	۱۳۸۷	تئوری داده بنیاد
۱۵	سبک رهبری امام خمینی (ره)	شفیعی	۱۳۸۹	تحلیلی

جدول ۲-۶: شایستگی‌های مدیران دولتی از دیدگاه امام خمینی (اسدی‌فرد، ۱۳۸۷، ص ۵۰ و ۵۱)

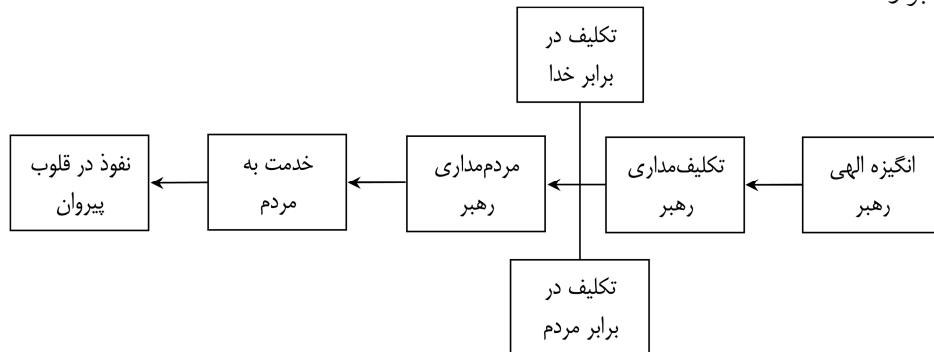
مقولات اصلی	مقولات فرعی
۱. خدمتگزاری	۱-۱. خدمت به اسلام ۱-۲. خدمت به کشور ۱-۳. خدمت به مردم ۱-۴. خدمت به مستضعفان و ضعیفان جامعه
۲. مسئولیت‌پذیری	۲-۱. مسئولیت در برابر خدا ۲-۲. مسئولیت در برابر خود (فردی) ۲-۳. مسئولیت اجتماعی ۲-۴. مسئولیت در برابر کشور ۲-۵. مسئولیت در برابر اسلام ۲-۶. اصلاح مملکت
۳. شایستگی‌های شخصی	۳-۱. کارآمدی ۳-۲. تخصص ۳-۳. قاطع بودن ۳-۴. اتکال به قدرت خود ۳-۵. آگاهی از شایستگی یا عدم شایستگی خود ۳-۶. متدین ۳-۷. تعهد (در برابر اسلام و احکام اسلام، و خدمت به مردم) ۳-۸. مهذب بودن ۳-۹. وظیفه‌شناسی
۴. پاسخگویی	۴-۱. پاسخگویی در برابر خدا ۴-۲. پاسخگویی در برابر مردم (ارائه گزارش به مردم، عذرخواهی از ملت و اعتراف به تقصیر) ۴-۳. پاسخگویی در برابر مجلس (تبعیت از قانون اساسی و تبعیت از حدود اختیارات قانونی خود)
۵. اسلامی بودن	۵-۱. عادل بودن ۵-۲. انجام وظیفه برای خدا (کار برای خدا) ۵-۳. اتکال به خدا و توجه به خدا ۵-۴. تقوا ۵-۵. حق‌مداری ۵-۶. انقلابی بودن (مکتبی بودن)
۶. مردمی بودن	۶-۱. رفتار خوب با ملت و جلب رضایت مردم ۶-۲. مشارکت دادن مردم در امور ۶-۳. حکومت بر قلب‌ها ۶-۴. برادری ۶-۵. رحمت و عطف در بین خود و شدت در مقابل کفار و مخالفان اسلام ۶-۶. ساده‌زیستی ۶-۷. دوری از تجمل و اسراف
۷. توجه نکردن به منافع شخصی	۷-۱. تأثیرناپذیری از مقام ۷-۲. پیروی نکردن از هواهای نفسانی و حب دنیا ۷-۳. مصرف بیت‌المال در امور مربوط به مصالح مسلمین

در این تحقیق، روابط میان مقولات اصلی به دست آمده از متن صحیفه امام (ره) با رویکرد تئوری داده بنیاد و پس از اخذ نظر خبرگان به صورت شکل (۱-۶) پیشنهاد شده است.

شکل ۱-۶: مدل شایستگی مدیران دولتی ایران (اسدی فرد، ۱۳۸۷، ص ۵۶)

شفیعی (۱۳۸۹) در تحقیق خود، به بررسی سبک رهبری امام خمینی (ره) پرداخته و از آن به عنوان مدل مدیریت بر قلوب نام برده که در شکل (۲-۶) نشان داده شده است. وی همچنین ده ویژگی را به عنوان عناصر و صفات رهبری اسلامی مبتنی بر گزاره های دینی و برخی گزاره های گفتاری امام خمینی شناسایی و معرفی می کند که عبارت اند از: آگاهی به زمان، ایمان به هدف، مردم شناسی، عدالت مداری، جاذبه، پیشگامی، تزکیه و ایمان و تقوا، ساده زیستی، اعتماد به نفس، صبر و استقامت.

شکل ۲-۶: مدل مدیریت بر قلوب (اقتباس از شفیی، ۱۳۸۹، ص ۱۲۶)

بنیاد مستضعفان و جانبازان انقلاب اسلامی، در تحقیقی با نام «اخلاق کارگزاران در کلام و پیام امام خمینی (ره)» به معرفی صفات مسئولان در نظام اسلامی از دیدگاه امام خمینی (ره) پرداخته است. بر پایه این تحقیق، صفات مسئولان از دیدگاه امام خمینی (ره) عبارت اند از:

- تزکیه، ایمان و تقوا؛ - جلب رضای خدا؛

- ساده‌زیستی؛
 - اعتماد به نفس؛
 - صبر و استقامت؛
 - تعهد به موازین و معیارهای اسلامی؛
 - اشاعه معنویت و اقامه عدالت؛
 - رعایت عدالت و امانت؛
 - انجام تکلیف؛
 - حکومت بر قلوب؛
 - خدمتگزاری و مردمی بودن؛
 - تواضع در مقابل مردم؛
 - خوش‌برخوردی؛
 - خضوع در مقابل قانون؛
 - انجام وظیفه و عدم تداخل در کارهای دیگر؛
 - اهمیت دادن به بیت‌المال و پرهیز از کم‌کاری؛
 - اهمیت دادن به محتوا و عمل؛
 - عبرت‌پذیری؛
 - انتقاد و انتقادپذیری؛
 - اعتراف به اشتباه؛
 - دقت عمل در رفتار خود و افراد تحت امر و رسیدگی به امر متخلفین؛
 - ارائه کارها به مردم؛
 - پرهیز از قدرت‌طلبی و حب مال؛
 - حفظ آبروی نظام و جمهوری اسلامی.
- ذاکری (۱۳۸۶) در تحقیقی با نام اخلاق مسئولان نظام اسلامی، به بررسی خصوصیات اخلاقی مدیران کشور از دیدگاه امام خمینی(ره) پرداخته است. طبق نظری، مهم‌ترین ویژگی‌های اخلاقی مسئولان نظام از دیدگاه امام خمینی(ره) عبارت‌اند از:
- ایمان؛
 - تقوا؛
 - تزکیه و تهذیب نفس؛
 - امانتداری؛
 - عدالت‌مداری؛
 - اخلاص؛
 - اعتراف به اشتباه؛
 - اعتماد به نفس؛
 - انتقادپذیری؛
 - انضباط در مصرف بیت‌المال؛
 - تواضع؛
 - خدمتگزاری؛
 - ساده‌زیستی؛
 - عفو و احسان؛
 - قانون‌گرایی؛
 - مشورت؛
 - نظم.

با توجه به اینکه سبک رهبری امام خمینی(ره)، الهام‌گرفته از تعالیم اسلامی است، توجه به برخی تحقیقات انجام‌گرفته در زمینه رهبری خدمتگزار از دیدگاه اسلام نیز می‌تواند مفید باشد.

در این رابطه رضوان طلب در مقاله‌ای با نام «مدیریت خدمت‌مدار»، به بررسی ابعاد رهبری خدمتگزار از دیدگاه اسلام پرداخته است. طبق نظر وی عمده‌ترین ویژگی‌ها و مصادیق رهبری خدمتگزار در اسلام عبارت‌اند از:

- خدمت‌مداری؛
- سودمندی؛
- تأمین نیاز مردم؛
- یاری هموعان؛
- رابطه با خدا؛
- ارتباط مستقیم و بی‌واسطه؛
- کارگشایی و رفع حاجت.
- نفع‌رسانی؛
- تحمل بار مسئولیت و زحمت دیگران؛
- نوع دوستی؛
- کمک به ضعفا؛
- عدالت‌مداری؛
- محبت و تبسم؛

خلاصه ابعاد و ویژگی‌های رهبری خدمتگزار برگرفته از تحقیقات صورت‌گرفته در خصوص دیدگاه امام خمینی (ره) در جدول (۳-۶) آمده است.

جدول ۳-۶: خلاصه ابعاد و ویژگی‌های مطرح‌شده از سوی پژوهشگران در رابطه با دیدگاه امام خمینی (ره)

شفیعی	بنیاد مستضعفان	اسدی فرد	ذاکری	رضوان طلب
خدمتگزاری	خدمتگزاری	خدمتگزاری	خدمتگزاری	خدمت‌مداری
نفع‌رسانی	اسلام‌گرایی	مسئولیت‌پذیری	تقوا	نفع‌رسانی
تحمل زحمت دیگران	تزکیه، ایمان و تقوی	کارآمدی	تزکیه و تهذیب نفس	تحمل مسئولیت و زحمت دیگران
تأمین نیاز پیروان	جلب رضای خدا	تخصص	امانتداری	سودمندی
نوع دوستی	ساده‌زیستی	قاطعیت	عدالت‌مداری	تأمین نیاز مردم
دردمندی با مردم	اعتماد به نفس	اعتماد به نفس	اخلاص	نوع دوستی
برادری	صبر و استقامت	خودشناسی	اعتراف به اشتباه	یاری هموعان
ایثارگری	تعهد	تدین	اعتماد به نفس	کمک به ضعفا
بصیرت و هوشمندی	اشاعه معنویت و عدالت	تعهد	انتقادپذیری	رابطه با خدا
آگاهی به زمان	رعایت عدالت و امانت	تهذیب نفس	انضباط در مصرف بیت‌المال	ارتباط مستقیم و بی‌واسطه
ایمان به هدف	انجام تکلیف	وظیفه‌شناسی	تواضع	عدالت‌مداری
مردم‌شناسی	حکومت بر قلوب	پاسخگویی	ایمان	محبت و تبسم
عدالت‌مداری	مردمی بودن	عدالت	ساده‌زیستی	کارگشایی و رفع حاجت
جاذبیت اخلاقی	تواضع در مقابل مردم	انجام وظیفه برای خدا	عفو و احسان	
حسن معاشرت	خوش‌برخوردی	اتکال به خدا	قانون‌گرایی	
محبت و عشق به مردم	خضوع در مقابل قانون	تقوا	مشورت	
پیشگامی	انجام وظیفه و عدم تداخل در کارهای دیگر	حق‌مداری	نظم	

شفیعی	بنیاد مستضعفان	اسدی فرد	ذاکری	رضوان طلب
ساده‌زیستی	اهمیت به بیت‌المال و پرهیز از کم‌کاری	رفتار خوب با مردم		
عمل صالح	اهمیت به محتوا و عمل	مشارکت دادن مردم		
تزکیه، ایمان و تقوا	عبرت‌پذیری	حکومت بر قلب‌ها		
اعتماد به نفس	انتقاد و انتقادپذیری	برادری		
صبر و استقامت	اعتراف به اشتباه	رحمت و عطف		
اتکال به خدا	دقت عمل در رفتار خود و افراد	ساده‌زیستی		
مسئولیت‌پذیری	ارائه کارها به مردم	دوری از تجمل و اسراف		
تعهد	پرهیز از قدرت‌طلبی و حب مال	مردمی بودن		
اخلاص	حفظ آبروی نظام و جمهوری اسلامی	اسلامی بودن		
نفوذ بر قلوب	رعایت نظم و سلسله‌مراتب	توجه نکردن به منافع شخصی		
تکلیف‌مداری	رفتار اسلامی با زیردستان			
انگیزه الهی	حفظ وحدت و سازگاری با یکدیگر			
تواضع	محبت و تفاهم			
توقع نداشتن در جبران خدمات	امر به معروف و نهی از منکر			
آرامش روحی	برادری و رحمت			
خودکنترلی				
عمل‌گرایی				

تحلیل یافته‌های تحقیق

این بخش، به تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق می‌پردازد. بدین منظور، برگه‌های یادداشت استخراج شده از متون مورد تحلیل (۲۱ جلد صحیفه امام)،^۱ تجزیه و تحلیل، تلخیص، شمارش و طبقه‌بندی گردید. برای تجزیه و تحلیل داده‌های موجود در صحیفه امام(ره)، نخست، این مجموعه ۲۱ جلدی مطالعه شد و داده‌هایی که بیانگر یک نکته کلیدی در خصوص اهداف تحقیق بود، شناسایی و یادداشت‌برداری شد. این نکته‌های کلیدی برگرفته شده از مرور ادبیات و همچنین برآمده از خود داده‌ها بود. همچنین در برخی موارد مانند مضمون تواضع، داده‌هایی که به‌طور ضمنی بیانگر این مضمون بودند، نیز انتخاب و یادداشت‌برداری شدند.

۱. جلد بیست و دوم صحیفه امام، نمایه است و فیشی از آن استخراج نشده است.

پس از مطالعه کامل و فیش برداری اولیه دستی، از نرم افزار صحیفه امام (ره) نسخه سه، برای فیش برداری الکترونیکی استفاده شد. پس از استخراج فیش های الکترونیکی، این فیش ها به عنوان منبع کدگذاری وارد نرم افزار "NVivo 8" گردید. سپس این منابع به تفکیک هر جلد از صحیفه امام، طبقه بندی شدند. از این مرحله به بعد فرایند کدگذاری توصیفی و تفسیری فیش ها آغاز گردید. ضمن کدگذاری، برخی از مضامین اصلی شناسایی شدند. سپس این مضامین در قالب مضامین سازمان دهنده و در نهایت مضامین فراگیر طبقه بندی شدند.

در جدول (۴-۶) تعداد مضامین و کدهای استخراج شده از هر یک از جلد های صحیفه امام (ره) ذکر شده است. چنان که در آن جدول مشاهده خواهد شد، در کل صحیفه امام، ۱۸۵ مضمون استخراج شده است: ۳ مضمون غالب (چرایی، چیستی و چگونگی)، ۱۵ مضمون فراگیر، ۳۵ مضمون سازمان دهنده، ۱۱۰ مضمون اصلی و ۲۲ مضمون فرعی. همچنین ۳۶۳۱ کد استخراج شده است که بالاترین فراوانی در خصوص تعداد مضامین به جلد سیزدهم و در خصوص تعداد کدها به جلد نهم تعلق دارد.

پس از طبقه بندی مضامین، شبکه مضامین ترسیم و تجزیه و تحلیل شده و ارتباط آن با سؤالات تحقیق مورد بررسی قرار گرفت. در تحلیل روابط میان مضامین از شبکه های مضامین و جداول توافقی به کمک نرم افزار استفاده شد و بر مبنای مدل های به دست آمده و ماتریس های ترکیبی مضامین، الگوی حاکم بر صحیفه امام (ره) در خصوص رهبری خدمتگزار شناسایی شد. نتایج حاصل از تفکیک و شمارش کدهای استخراج شده از صحیفه امام (ره) در قالب هر یک از مضامین فراگیر در جدول (۵-۶) که از خروجی های نرم افزار "NVivo 8" به دست آمده، نشان داده شده است.

جدول ۴-۶: تعداد کد و مضمون شناسایی شده از هر جلد از صحیفه امام (ره)

شماره جلد	تعداد کد	تعداد مضمون
جلد ۰۱	۳۱	۴۳
جلد ۰۲	۸۷	۶۲
جلد ۰۳	۶۵	۵۳
جلد ۰۴	۸۹	۶۹
جلد ۰۵	۹۹	۵۸
جلد ۰۶	۲۶۱	۹۰
جلد ۰۷	۲۰۵	۷۹
جلد ۰۸	۲۹۴	۹۲

شماره جلد	تعداد کد	تعداد مضمون
جلد ۰۹	۳۲۱	۹۸
جلد ۱۰	۲۲۹	۱۰۳
جلد ۱۱	۱۹۹	۹۶
جلد ۱۲	۲۱۳	۱۰۹
جلد ۱۳	۲۶۱	۱۲۳
جلد ۱۴	۲۱۰	۱۰۴
جلد ۱۵	۱۷۷	۱۰۴
جلد ۱۶	۱۸۹	۱۱۱
جلد ۱۷	۱۷۹	۱۱۰
جلد ۱۸	۱۵۸	۱۰۳
جلد ۱۹	۱۶۱	۱۰۳
جلد ۲۰	۸۶	۷۴
جلد ۲۱	۱۱۷	۱۰۴
جمع کل	۳۶۳۱	۱۸۵

همان‌گونه که در جدول (۵-۶) مشاهده می‌شود، مجموع کل کدگذاری‌ها از صحیفه امام(ره) ۶۷۶۷ مورد است. ۵۰ درصد کدهای استخراج‌شده، در رابطه با چرایی، ۴۵ درصد در رابطه با چیستی و ۵ درصد در رابطه با چگونگی رهبری خدمتگزار هستند. این امر بیانگر آن است که در صحیفه امام(ره) بیشتر بر چرایی و سپس چیستی تأکید شده است و بحث چگونگی روابط میان مضامین به تحلیل‌های بیشتر و استنباط‌های محقق بستگی دارد. همچنین بیشترین فراوانی، متعلق به مضمون رفتار خادمانه رهبر (۲۰۱۹ کد) است که نشان می‌دهد خدمتگزاری یکی از الگوهای برجسته در صحیفه امام(ره) است که در این تحقیق بدان پرداخته شده است.

جدول ۵-۶: مضامین فراگیر رهبری خدمتگزار از دیدگاه امام خمینی(ره)

اهداف تحقیق	مضامین فراگیر	فراوانی کد
چرایی	پارادایم فکری رهبر	۴۳۲
	مبانی فلسفی رهبر	۹۹۷
	نگرش‌های رهبر	۸۶۲
	انگیزه و نیت رهبر	۱۰۶۷
چیستی	اصول حکیمانه رهبر	۸۰۴
	رفتار خادمانه رهبر	۲۰۱۹
	نتایج خدمتگزاری رهبر	۱۱۳
	بازخورد خدمتگزاری رهبر	۱۴۴

۲۸	رابطه پارادایم فکری رهبر با دیگر مضامین	چگونگی
۲۳	رابطه مبانی فلسفی رهبر با دیگر مضامین	
۱۵	رابطه نگرش‌های رهبر با دیگر مضامین	
۸۸	رابطه انگیزه و نیت رهبر با دیگر مضامین	
۲۵	رابطه اصول حکیمانه رهبر با دیگر مضامین	
۱۳۷	رابطه رفتار خادمانه رهبر با دیگر مضامین	
۱۳	رابطه نتایج و بازخورد خدمتگزاری رهبر با دیگر مضامین	
۶۷۶۷	جمع کل کدگذاری‌ها	

به منظور تسهیل در ارائه نتایج و براساس اهداف اصلی تحقیق، مطالب این بخش در سه فصل جداگانه تقسیم گردیده است؛ نخست به بررسی چرایی رهبری خدمتگزار از دیدگاه امام(ره) پرداخته، سپس به بحث چیستی و درنهایت به موضوع چگونگی آن خواهیم پرداخت. در هر فصل، نخست جدول فراوانی تحلیل مضمون و نمودار شبکه مضامین و سپس فرازهایی از کلام امام(ره) در رابطه با هر مضمون، همراه با نمودار پوشش داده‌ای آن مضمون در صحیفه امام آورده می‌شود.

فصل هفتم

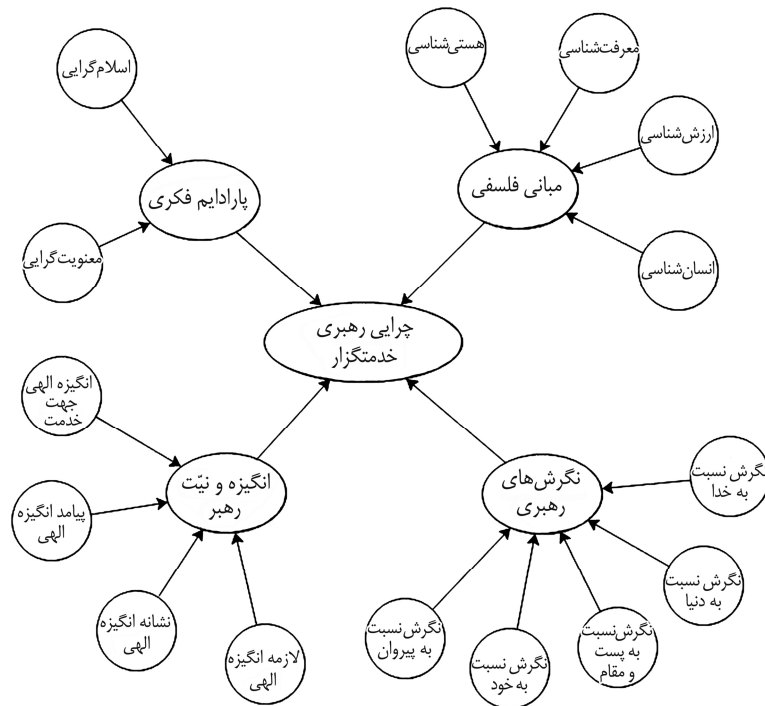
چرایی رهبری خدمتگزار

مقدمه

در این فصل به خاستگاه و فلسفه وجودی رهبری خدمتگزار از دیدگاه امام خمینی (ره) می‌پردازیم. حدود ۳۳۵۸ کد، یا ۵۰ درصد از کدهای استخراج شده از صحیفه امام (ره)، به بُعد چرایی رهبری خدمتگزار مرتبط است. همان‌گونه که در شکل (۷-۱) نشان داده شده، به‌طور کلی، طبق تحلیل‌های به‌دست‌آمده از کدگذاری‌ها در صحیفه امام (ره) و مرور ادبیات نظری رهبری خدمتگزار، دلیل خدمتگزاری رهبر به پیروان را می‌توان در پارادایم فکری، مبانی فلسفی، نگرش‌ها و انگیزه و نیت رهبر جستجو کرد. طبق نتایج به‌دست‌آمده از تحلیل مضامین، ۳۲ درصد از کدهای استخراج شده از صحیفه امام (ره) به انگیزه و نیت رهبر و ۳۰ درصد آنها به مبانی فلسفی، ۲۶ درصد به نگرش‌های رهبر و ۱۳ درصد به پارادایم فکری رهبر اختصاص داشته‌اند. در ادامه این بخش به بررسی این چهار مضمون فراگیر و اثرگذار بر رهبری خدمتگزار از دیدگاه امام خمینی (ره) می‌پردازیم.

پارادایم فکری رهبر خدمتگزار

پارادایم، اولین بار در سال ۱۹۶۲م، از سوی توماس کوهن و در کتاب ساختار انقلاب‌های علمی، برای توصیف تغییر در مفروضات اساسی در دوره حکمرانی یک نظریه از علم، به کار گرفته شد و سپس، در بسیاری از حوزه‌های تجربیات انسانی از آن استفاده شد. براساس ایده کوهن، یک انقلاب علمی زمانی شکل می‌گیرد که دانشمندان با منتقدانی مواجه می‌شوند که نمی‌توان به سؤالات آنها در چارچوب پارادایم پذیرفته شده از سوی عموم پاسخ داد. همیشه هر پارادایمی منتقدانی دارد که غالباً کنار زده شده یا نادیده گرفته شده‌اند. هنگامی که مخالفان به شکل

شکل ۷-۱: شبکه مضامین مرتبط با بُعد چرایی رهبری خدمتگزار از دیدگاه امام خمینی (ره)

معناداری افزایش یافتند، رشته‌های علمی با نوعی از بحران روبه‌رو می‌شوند و در خلال دوره بحران، ایده‌های جدید (و بعضاً ایده‌هایی که پیش‌تر نادیده گرفته می‌شدند) مورد توجه قرار می‌گیرند و سرانجام پارادایم جدیدی شکل می‌گیرد که پیروان خود را خواهد داشت و آنگاه نبرد بزرگ بین پیروان ایده جدید و قدیم روی می‌دهد. در این مواجهه طولانی، انبوهی از اطلاعات تجربی و استدلال‌های علمی ردّ و بدل می‌شوند.

براساس ایده کوهن، پارادایم آن چیزی است که اعضای یک جامعه علمی با هم و هر کدام به تنهایی در آن سهیم‌اند. مجموعه‌ای از مفروضات، مفاهیم، ارزش‌ها و تجربیات، که روشی را برای مشاهده واقعیت جامعه‌ای که در آن سهیم هستند، ارائه می‌کند. براساس ایده کوهن، پارادایم اصطلاح فراگیری است که همه پذیرفته‌های کارگزاران یک رشته علمی را دربر می‌گیرد و چارچوبی را فراهم می‌سازد که دانشمندان برای حل مسائل علمی در آن محدوده استدلال کنند. کوهن، معتقد است پارادایم یک علم تا مدت‌های مدید تغییر نمی‌کند و دانشمندان در چارچوب مفهومی آن سرگرم کار خویش هستند، اما دیر یا زود، بحرانی پیش می‌آید که پارادایم

را در هم می‌شکنند و دگرگونی علمی به وجود آمده و پس از مدتی پارادایم جدیدی به وجود می‌آورد و دوره‌ای جدید از علم آغاز می‌شود. کوهن، تئوری جاری را پارادایم نمی‌نامد، بلکه جهان‌بینی موجود را که نظریه‌ها در قالب آن شکل گرفته و همه کاربردهایی را که از آن حاصل شده است، پارادایم می‌نامد (ویکی پدیا، ۲۰۱۱).

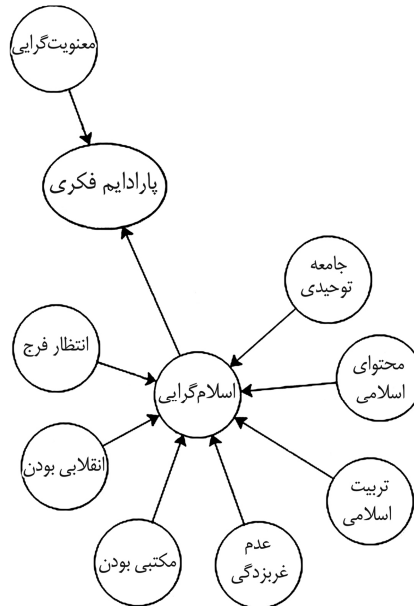
از دیدگاه امام خمینی (ره)، پارادایم فکری که به خدمتگزاری رهبر به پیروانش منجر می‌شود، پارادایمی دینی است که بر مبنای معنویت‌گرایی و اسلام‌گرایی استوار است. براساس نتایج تحلیل فیش‌های تحقیق، مجموع کل کدهای مرتبط با مضامین مرتبط با پارادایم فکری رهبری خدمتگزار از دیدگاه امام خمینی (ره)، ۴۳۲ مورد (حدود ۱۳ درصد از کدهای مرتبط با بُعد چرایی) است. براساس تحلیل‌های به‌عمل‌آمده، مضامین سازمان‌دهنده مرتبط با پارادایم فکری رهبری خدمتگزار، شامل معنویت‌گرایی و اسلام‌گرایی هستند که فراوانی کدها و منابع (تعداد جلد از صحیفه امام) هر یک از این مضمون‌ها در جدول (۷-۱) آمده است. چنان که در این جدول مشاهده می‌شود، بیشترین فراوانی متعلق به مضمون اسلام‌گرایی با ۳۰۰ کد است.

جدول ۷-۱: مضامین مرتبط با پارادایم فکری رهبر خدمتگزار از دیدگاه امام خمینی (ره)

اهداف تحقیق	مضامین فراگیر	مضامین سازمان‌دهنده	مضامین اصلی	فراوانی کد	فراوانی منبع
چرایی	پارادایم فکری رهبر	اسلام‌گرایی	معنویت‌گرایی	-	۲۷
			-	-	۲۱
			جامعه توحیدی	۶	۳
			محتوای اسلامی	۵۱	۱۲
			تربیت اسلامی	۱۵	۷
			غریزه نبودن	۱۳	۶
			مکتبی بودن	۱۱	۴
			انقلابی بودن	۵	۴
			انتظار فرج	۴	۳
			جمع کل	۴۳۲	۲۱

مضمون اسلام‌گرایی نیز خود دربرگیرنده هفت مضمون اصلی است که در جدول (۷-۱) نشان داده شده‌اند. چنان که در شکل (۷-۲) نشان داده شده، پارادایم دینی و اسلامی حاکم بر دیدگاه امام خمینی (ره) دربرگیرنده مضامینی همچون به دنبال تحقق جامعه توحیدی بودن، تلاش برای تغییر محتوا و قالب جامعه و سازمان‌ها به محتوای اسلامی، تربیت افراد جامعه به آداب اسلامی، دوری از غریزدگی و تقویت روحیه مکتبی و انقلابی و آمادگی برای ظهور منجی

عالم بشریت است. در ادامه بحث، نمونه‌هایی از کدهای استخراج شده از صحیفه امام (ره) در خصوص مضامین مرتبط با پارادایم فکری امام (ره) به عنوان یک رهبر خدمتگزار ارائه می‌گردد.

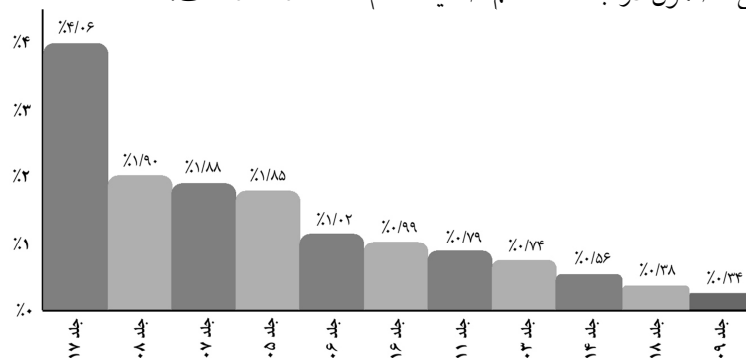

شکل ۲-۷: شبکه مضامین مرتبط با پارادایم فکری رهبری خدمتگزار از دیدگاه امام خمینی (ره)

معنویت‌گرایی

معنویت‌گرایی در مقابل مادی‌گرایی مطرح می‌شود. درباره معنویت، تعریف‌های مختلفی ارائه شده است. برخی معنویت را یافتن هدف نهایی زندگی و زیستن براساس آن تعریف نموده‌اند (کوارک و کاکابادس، ۲۰۰۲)، برخی دیگر نیز معنویت‌گرایی را جستجوی مداوم برای یافتن معنا و مفهوم زندگی و درک عمیق و ژرف از ارزش زندگی، وسعت عالم و نیروهای موجود و نظام باورهای شخصی معرفی کرده‌اند (مایر، ۲۰۰۰). به عقیده ویگلزورث (۲۰۰۴)، معنویت نوعی نیاز درونی انسان برای برقراری ارتباط با ساحتی فراتر از خود است. آن ساحت فراتر از خود را نمی‌توان با احساس درک نمود. معنویت دارای دو جزء عمودی و افقی است: جزء عمودی، ساحتی مقدس، الهی، بدون مکان و زمان و دارای قدرت برتر، منبعی عظیم و نهایت آگاهی و...، است که فرد تمایل دارد با آن ارتباط برقرار نموده و هدایت شود. جزء افقی آن اشاره به تمایل فرد در خدمت‌رسانی به انسان‌ها و دیگر موجودات دارد.

معنویت نوعی ارتباط با خدای متعال از راه ایمان به خدا و عالم غیب است که آثار عملی آن در جهت بخشی به زندگی و نوع نگاه به آن دیده می‌شود که در قالب اخلاق الهی بروز و ظهور می‌کند. به عقیده امام خمینی (ره)، آرامش بشر و سعادت وی در سایه معنویت است. در نمودار (۱-۷) پوشش داده‌ای کدهای استخراج شده از صحیفه امام (ره)، در رابطه با مضمون معنویت‌گرایی به تفکیک هر جلد ارائه شده است. بر پایه این نمودار، بیشترین داده‌های مرتبط با این مضمون در جلد هفدهم صحیفه امام مشاهده شده است.

نمودار ۱-۷: پوشش داده‌ای کدهای استخراج شده از صحیفه امام در رابطه با مضمون معنویت‌گرایی

در یازده جلد از صحیفه امام ۲۷ بار، به بحث معنویت اشاره شده است که به برخی از آنها اشاره می‌شود:^۱

۳-۳۴. و باید جوانان ما بدانند تا معنویت و عقیده به توحید و معاد در کسی نباشد، محال است از خود بگذرد و در فکر امت باشد (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۳، ص ۳۲۲).

۴-۶۹. تا یک نقطه اتکای معنوی نباشد، بشر اصلاح‌شدنی نیست. اصلاح بشر، حفظ حقوق بشر نمی‌شود الا اینکه نقطه اتکایش یک مبدأ معنوی باشد و باز می‌بینیم که حکومت‌هایی که سر کار می‌آیند، آن حکومتی که سر کار آمده و نقطه اتکایش خدا است چه جور رفتار کرده با بشر، و آن حکومتی که نقطه اتکایش خدا نیست و کاری به این حرف‌ها ندارد، چه جور معامله کرده با بشر (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۴، ص ۴۰۳).

۱. در مورد هر کد، عدد اول بیانگر شماره فیش استخراج شده از صحیفه امام و عدد دوم بیانگر شماره جلد صحیفه امام که آن فیش استخراج شده، می‌باشد؛ برای مثال، عدد ۳/۳۴ بیانگر، سی و چهارمین فیش، از جلد سوم صحیفه امام است.

۵/۹۸. من متأسفم که شما غربی‌ها معنویات را فدای مادیات کردید و مصالح مادی را بر معنویات مقدم داشتید. همین امر موجب این بدبختی‌ها است. آنچه بشر را مترقی می‌کند، معنویات است. معنویات می‌تواند بشر را سعادت‌مند کند و آرامش ایجاد کند. مادیات است که بشر را به جان هم انداخته. من توصیه می‌کنم که شما غربی‌ها به معنویات توجه کنید. شما مدعی هستید که مسیحی هستید؛ ببینید سیره حضرت مسیح چه بوده است. سیره حضرت مسیح را روش خود قرار دهید تا سعادت برای شما حاصل شود. ما می‌خواهیم رژیم ایجاد کنیم که روش حضرت مسیح در آن مورد توجه است (امام خمینی، ج ۵، ص ۵۴۲).

۷/۲۰۰. اسلام مادیات را به تبع معنویات قبول دارد؛ مادیات را مستقلاً قبول ندارد. اساس، معنویات است. یک کشور با معنویاتش کشور است (امام خمینی، ج ۷، ص ۵۳۳).

۷/۲۰۱. مادیات تنها سعادت ملت نیست. اینها در پناه معنویات سعادتند. معنویات مهم است. بکوشید تا معنویات تحصیل کنید. علم تنها فایده ندارد، علم با معنویات علم است؛ ادب تنها فایده ندارد، ادب با معنویات. معنویات است که تمام سعادت بشر را پیمه می‌کند و کوشش کنید در تحصیل معنویات (امام خمینی، ج ۷، ص ۵۳۴).

۱۱/۵. و آن چیزی که آرامش می‌آورد، مذهب است. از این جهت ممکن است که جاهای دیگر این احساس را کرده باشند. چنانچه ممالک ما این احساس را دارند که تنها در سایه مذهب است که بشر به آن آرامش روحی مطلوب می‌رسد. چرا که در امور مادی این آرامش نیست (امام خمینی، ج ۱۱، ص ۴).

۱۷/۱۳۶. این توجه به زرق و برق دنیا انسان را از آن احساس انسانی‌اش می‌برد، یک حیوان است در بین مردم راه می‌رود. کوشش کنید معنویت را تقویت کنید در بین این ملت. با معنویت است که شما می‌توانید استقلال خودتان را حفظ کنید و آزادی خودتان را حفظ کنید و به مراتب کمال برسید (امام خمینی، ج ۱۷، ص ۳۷۸).

۱۸/۲۰. سعی کنید معنویات را زیاد کنید و از تشریفات تا آنجا که مقدور است بکاهید. همه‌اش در فکر درست کردن سالن و ساختمان نباشید بلکه در فکر معنویات اسلام باشید (امام خمینی، ج ۱۸، ص ۷۳).

اسلام‌گرایی

اسلام‌گرایی، به معنی پذیرش و پایبندی به شریعت محمد بن عبدالله (ص) به‌طور خاص است. براساس باور امام خمینی (ره) به عنوان یک رهبر خدمتگزار، شاخص اصلی برای ارزیابی همه